

социальный интеллект содержит когнитивную, мнемическую и эмпатийную подструктуры. Подчеркнуто, что, в частности, когнитивная подструктура социального интеллекта включает в себя совокупность достаточно устойчивых знаний, оценок, правил интерпретации событий, поведения людей, их взаимоотношений и т.д. на основе сложившейся системы интерпретаций на микроструктурном и макроструктурном уровнях, детализировано содержание этих уровней.

Ключевые слова: интеллект, социальный интеллект, социо-культурный подход, когнитивная, мнемическая и эмпатийная подструктуры социального интеллекта.

Summary. The article deals with the problem of concept of «intellect». It is outlined as a peculiar system of mental mechanisms which determine the possibility of constructing by the individual a subjective view of the world. We describe the content of socio-cultural approach as a fundamental one to determine the structure of social intellect of a teacher. The author's conception of social intellect shows us that this intellect includes cognitive, mnemonic and emphatic structures. It was shown that cognitive substructure of social intellect involved a set of fairly stable knowledge, assessment, rules of interpretation of events, human behavior, their relationships, etc. Social intellect is based on the existing system of interpretation on micro-structural and macro-structural levels. The content of these levels was detailed.

We emphasized that mnemonic component of social intellect of the person described the presence of the ability to interpret events, life events, behavior of others and their own as the subject of these events. Mnemonic substructure is based on the personal experience of the subject, where subjective statistics constitute personal interpretive complex.

In this article the structure and peculiarities of emphatic component of social intellect were described. Emphatic component of social intellect is largely dependent on what shape of the behavior the person chooses as a priority that he / she expects his / her business associated with the complex of interpretative value in relation to the world of the person. Emphatic component of social intellect is also dependent on what the person expects from other subjects of interpersonal interaction, what valuable interpretative complex of relation to the surround world it was formed inside the person, what possibilities the subject has when we tell about the usage of anticipation mechanisms in solving various problems of professional and social life.

Key words: intellect, social intellect, socio-cultural approach, cognitive, mnemonic and emphatic substructures of social intellect.

УДК 159.920.7:[965-12]

І.В. ІВАШКЕВИЧ

ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДСТРУКТУР ОСОБИСТОСТІ ТА ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДОВИХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТА

В статті проаналізовано основні підходи, в межах яких вивчалася професійна компетентність юриста: системний та особистісно-інтегративний тощо. Описано феномен «компетентність» як поєднання шести її складових: концептуальної (наукової), інструментальної, інтегративної, контекстуальної, адаптивної та комунікативної. Окреслено особливості формування професійної компетентності фахівця. Визначено елементи педагогічної компетентності. Описано концепцію Б.В. Овчиннікова, в якій виокремлено чотири основні підструктури особистості. Виокремлено напрямки щодо визначення професійної компетентності юриста в межах особистісно-інтегративного підходу: інтегральний та рефлексивно-творчий, окреслено їхній зміст.

Ключові слова: професійна компетентність, системний підхід, особистісно-інтегративний підхід, інтегральний напрямок, рефлексивно-творчий напрямок, психологічні якості, професійні можливості, акмеологічні інваріанти.

Постановка проблеми. Значні перетворення в основних сферах нашого життя, зміни в суспільній свідомості істотно порушили питання про нову реформу судової системи. Основи правосуддя не відповідають вже сучасним потребам суспільства. Незадоволеність діяльністю судів зумовлюється, насамперед, тим, що за своєю суттю вони є керованими елементами загальної адміністративно-командної системи. В суспільстві поширюється недовіра до судової системи. Тому на сучасному історичному етапі гостро постає питання створення незалежної судової влади, здатної надійно захищати права людини і громадянського суспільства.

На даний час в Україні проводяться реформи в усіх сферах суспільства, в тому числі – і в судовій системі. Ефективна судова система ґрунтується на принципах незалежності, доступності, верховенства права, справедливості і професіоналізму суддів.

Недовіра до судів і суддів у суспільстві нерідко досягає критичних позначень. В останній час ми побачили випадки притягнення до кримінальної відповідальності не тільки деяких суддів, але і прокурорів. На цьому історичному і політичному фоні набуває актуальності питання формування професійної компетентності майбутніх працівників правової і судової системи Української держави. Від майбутніх юристів багато в чому буде залежати, якою стане Україна в ході реформування – корумпованою, відсталою, чи правовою і сучасною.

Професійна компетентність майбутніх юристів, насамперед, представляє собою сукупність набутих вмінь, навичок, здобутих у процесі навчання загальних та спеціальних знань. Але нагальними також є питання особистісного ставлення до обраної професії, об'єктивного та суб'єктивного усвідомлення відповідності її базовим критеріям. Недостатньою мірою дослідженими залишаються питання психологічних умов та чинників становлення професійної компетентності у студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів. На жаль, питання психологічних особливостей становлення професійної компетентності майбутніх юристів не було предметом спеціальних, в тому числі – емпіричних – досліджень. Отже, зважаючи на існуючі теоретичні та практичні передумови вивчення даної проблеми, виникає суттєва необхідність її спеціального аналізу як в теоретичному, так і в експериментальному плані.

Отже, зважаючи на актуальність даної проблеми **метою** нашої статті є:

1. Проаналізувати основні підходи, в межах яких вивчалася професійна компетентність юриста: системний та особистісно-інтегративний тощо.
2. Описати феномен «компетентність» як поєднання шести її складових: концептуальної (наукової), інструментальної, інтегративної, контекстуальної, адаптивної та комунікативної.
3. Окреслити особливості формування професійної компетентності фахівця.
4. Описати концепцію Б.В. Овчиннікова (в якій виокремлено чотири основні підструктури особистості: 1) інстинктивну (сенсомоторну); 2) афективно-імпульсивну; 3) розумово-вольову; 4) розумово-інтуїтивну), що має велике значення для побудови структури професійної компетентності юриста.
5. Виокремити напрямки щодо визначення професійної компетентності юриста в межах особистісно-інтегративного підходу: інтегральний та рефлексивно-творчий, окреслити їхній зміст.

Результати теоретичного дослідження. Проаналізуємо основні підходи, в межах яких вивчалася професійна компетентність юриста, а саме системний та особистісно-інтегративний підходи. В межах *системного* підходу «компетентність» визначається як поєднання шести її складових [1, 3, 7, 8]: 1) концептуальної (наукової) – розуміння теоретичних основ здійснення професійної діяльності; 2) інструментальної – володіння базовими професійними вміннями; 3) інтегративної – здатність поєднувати теорію та практику під час розв'язання професійних проблем; 4) контекстуальної – розуміння значущості соціальної та культурної сфер, в яких здійснюється професійна діяльність; 5) адаптивної – вміння передбачати зміни в професійній діяльності та заздалегідь бути до них готовим; 6) комунікативної – вміння ефективно використовувати писемні та усні засоби спілкування в міжособистісній комунікації.

В межах системного напрямку Н.В. Кузьміна виділяє п'ять елементів педагогічної компетентності:

- 1) спеціальна компетентність в певній предметній галузі;
- 2) методична компетентність у сфері актуалізації способів формування знань, умінь і навичок;
- 3) психолого-педагогічна компетентність у сфері учіннєвої діяльності;
- 4) диференційно-психологічна компетентність у сфері актуалізації мотивів, здібностей, спрямованості студентів;
- 5) рефлексія педагогічної діяльності або набуття студентами аутопсихологічної компетентності [5, с. 32].

Наступним базовим підходом, в межах якого тлумачиться професійна компетентність, є *особистісно-інтегративний підхід*. Він базується на відомих теоріях особистості Б.І. Додонова, К.К. Платонова, Л.Я. Дорфмана, Б.В. Овчиннікова та А.Ф. Лазурського. Охарактеризуємо ці теорії, а саме такі їх особливості, потрібні нам для власного дисертаційного дослідження. Так, О.О.Бодальов, Б.І.Додонов звернули увагу на те, що психологічні властивості особистості, як правило, приймають суто системний характер. Це означає, що їх слід досліджувати, розглядаючи особистість як елемент цілісної системи, в структуру якої входить і професійна компетентність. Як системоутворювальний фактор системи «особистість» О.О.Бодальов виокремлює спрямованість особистості [3, с. 65], яка, на думку вченого, великою мірою визначає формування професійної компетентності суб'єкта.

З метою побудови структури професійної компетентності юриста неабиякий інтерес становить концепція, запропонована Б.В. Овчинніковим [цит. за 2, с. 24]. Автор концепції виділяє чотири основні підструктури особистості: 1) інстинктивна (сенсомоторна) підструктура, що забезпечує рефлексорне відтворення життєво важливих програм суб'єкта; 2) афективно-імпульсивна підструктура, яка забезпечує регуляцію поведінки людини на основі суб'єктивних переживань; 3) розумово-вольова підструктура, яка відповідає за регуляцію різноманітних форм мовленнєвої поведінки суб'єкта; 4) розумово-інтуїтивний рівень, що регулює складні форми мислення та мовлення. При цьому введені О.Ф.Лазурським поняття «ендопсихіка» та «екзопсихіка» набувають більш чіткого сенсу та збагачуються новим змістом, не втрачаючи при цьому свого вихідного значення.

Отже, в межах даного особистісно-інтегративного підходу можна виокремити декілька напрямків щодо визначення професійної компетентності юриста. Перший напрямок ми назвали *інтегральним*. Зокрема, Т.К.Брітелл зазначає, що професійна компетентність – це інтегральна професійно-особистісна характеристика, зумовлена готовністю і здатністю людини виконувати управлінські функції відповідно до прийнятих в соціумі на даний момент норм і стандартів [10, с. 23–29].

У роботах О.О. Бодальова, Н.В. Кузьміної, А.В. Хуторського та інших вчених під професійною компетентністю розуміються спеціальні знання та вміння, необхідні для реалізації конкретної професійної діяльності [3, 5, 8], а також цілий ряд особистісних характеристик, таких, як мотивація діяльності, готовність до виконання діяльності, які забезпечують професіоналізм фахівця. Так, К.О. Абульханова-Славська, Б. Берштейн, Н.О. Михальчук, К.К. Платонов наголошують, що професійна компетентність фасилітується готовністю суб'єкта до виконання власне професійних завдань та обов'язків [1, 6, 7, 9].

В психологічній літературі зазначається, що з метою управління професійною підготовкою фахівців, діагностики та оцінки сформованості професіоналізму на всіх етапах здійснення професійної кар'єри слід мати уявлення щодо адекватності спеціаліста вимогам даної професії. Тобто, йдеться про рівень професіоналізації фахівця. Зазвичай, всіх фахівців розділяють за декількома категоріями, наприклад, «слабкі», «середні» і «сильні». Але, як правило, цей розподіл є суб'єктивним, часто – упередженим, і без належного обґрунтування не може бути використаним як інструмент реальної психологічної оцінки. З цієї причини психологами стали розроблятися різні варіанти рівнів і, відповідно, – критеріїв оцінки індивідуального професіоналізму, які так чи інакше визначають структуру професійної

компетентності фахівця. Зокрема, М.О. Дмитрієвою, А.А. Криловим і А.І. Нафтульєвим пропонуються три рівні професійної успішності: найнижчий рівень позначений як «номінальний», далі – «потенційний» або «перспективний», і, нарешті, найвищий – «оптимальний» [4, с. 129–137]. Чотири рівні професіоналізму виділяють А.Зандер, Д. Картвайт: перший – «номінальний», далі – «потенційний», потім – «перспективний» і четвертий – «оптимальний» рівень [11, с. 36]. У П. Джарвіса також виокремлено чотири рівні: «первинний», «основний», «професійний», «творчий» [12, с. 80]. Тому наступним напрямком особистісно-інтегративного підходу до визначення професійної компетентності фахівця є *рефлексивно-творчий напрямок*. Виокремлення цього напрямку продиктовано ще й тим, що аналіз робіт в галузі професійної компетентності дає підставу вважати, що формування компетентності фасилітується, насамперед, рефлексивністю позицій фахівця і мотиваційними основами саморозвитку суб'єкта.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Ми вважаємо, що професійна компетентність юриста характеризується сформованістю цілісного комплексу знань, вмінь та навиків, психологічних якостей, професійних можливостей і акмеологічних інваріантів. Всі інші компоненти особистості вважаються суб'єктивними характеристиками людини, вказують на ставлення юриста до професійної діяльності і на його індивідуальність.

Отже, професійна компетентність юриста передбачає поєднання здатності до творчого розв'язання людиною проблем і наявності професійних умінь. Прояв творчості та індивідуальності характеризує високий рівень розвитку професійної компетентності, що супроводжується інтелектуально-творчою ініціативою, рефлексивністю, почуттям новизни, прагненням до поглиблення своїх знань, самовираженням особистості в професії та актуалізацією творчих можливостей індивіда.

На жаль, структура професійної компетентності майбутніх юристів та питання психологічних особливостей становлення професійної компетентності фахівців юридичної галузі діяльності не було предметом спеціальних, в тому числі – емпіричних – досліджень. Отже, зважаючи на існуючі теоретичні та практичні передумови вивчення даної проблеми, виникає суттєва необхідність її спеціального аналізу як в теоретичному, так і в експериментальному плані, що буде зроблено в наступних наших публікаціях.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Деятельность и психология личности / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 335 с.
2. Андреев А.С. Фасилитация личностного роста : [монография] / Александр Сергеевич Андреев. – Симферополь : Н. Ореанда, 2012. – 212 с.
3. Бодалёв А.А. Формирование понятия о другом человеке как личности / Алексей Александрович Бодалёв. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1970. – 135 с.
4. Дмитриева М.А. Психология труда и инженерная психология [Текст] / Мария Александровна Дмитриева, А.А.Крылов, А.И.Нафтульев. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. – С. 129–137.
5. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования [Текст] / Нина Васильевна Кузьмина. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2001. – 144 с.
6. Михальчук Н.О. Особливості підготовки перекладачів в контексті євроінтеграції [Текст] / Наталія Олександрівна Михальчук // Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції : Матеріали 2 Всеукраїнської науково-практичної конференції 3 квітня 2009р. / [за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка]. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту “НАУ-друк”, 2009. – С. 135–137.
7. Платонов К.К. Структура и развитие личности [Текст] / Константин Константинович Платонов. – М. : Наука, 1986. – 315 с. – По тексту С. 122-141.

8. Хуторской А.В. Андрей Викторович Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс] / Андрей Викторович Хуторской // Доклад на отделении философии образования и теоретической педагогики РАО 23 апреля 2002 г. – Центр «Эйдос». – www.eidos.m/news/compet.htm
9. Berstein B. A Public Language : Some Sociological Implications of a Linguistic Form / B. Berstein. – N.-Y. : CCC, 1990. – 87 p.
10. Britell T.K. Competency and Excellence [Text] / T.K. Britell // Minimum Competency Achivment Testing / [ed. by Taeger R.M., Titlt C.K. (eds).]. – Berkeley, 1980. – P. 23–29.
11. Cartwright D., Zander A. Group dynamics. Research and theory / D. Cartwright, A. Zander. – N.-Y. : New American library, cop., 1968. – 345 p.
12. Jarvis P. Adult and Continuing Education. Theory and Practice [Text] / P. Jarvis. – London and New York, 1995. – P. 80–81.

References

1. Abul'xanova-Slavskaya K.A. Deyatel'nost' i psixologiya lichnosti / Kseniya Aleksandrovna Abul'xanova-Slavskaya. – M. : Nauka, 1980. – 335 s.
2. Andreev A.S. Fasilitaciya lichnostnogo rosta : [monografiya] / Aleksandr Sergeevich Andreev. – Simferopol' : N. Oreanda, 2012. – 212 s.
3. Bodalyov A.A. Formirovanie ponyatiya o drugom cheloveke kak lichnosti / Aleksej Aleksandrovich Bodalyov. – L. : Izd-vo LGU, 1970. – 135 s.
4. Dmitrieva M.A. Psixologiya truda i inzhenernaya psixologiya [Tekst] / Mariya Aleksandrovna Dmitrieva, A.A.Krylov, A.I.Naftul'ev. – L. : Izd-vo LGU, 1979. – S. 129–137.
5. Kuz'mina N.V. Akmeologicheskaya teoriya povysheniya kachestva podgotovki specialistov obrazovaniya [Tekst] / Nina Vasil'evna Kuz'mina. – M. : Issledovatel'skij centr problem kachestva podgotovki specialistov, 2001. – 144 s.
6. Mychalčuk N.O. Osoblyvosti pidhotovky perekladačiv v konteksti jevrintehraciji [Tekst] / Natalija Oleksandrivna Mychalčuk // Sociokulturni ta etnolinhvistyčni problemy haluzevoho perekladu v paradyhmi jevrintehraciji : Materialy 2 Vseukrajinskoji naukovopraktyčnoji konferenciji 3 kvitnia 2009r. / [za zah. red. A.H. Hudmaniana, S.I. Sydorenka]. – K. : Vyd-vo Nac. aviac. un-tu "NAU-druk", 2009. – S. 135–137.
7. Platonov K.K. Struktura i razvitie lichnosti [Tekst] / Konstantin Konstantinovich Platonov. – M. : Nauka, 1986. – 315 s. – Po tekstu S. 122–141.
8. Xutorskoj A.V. Andrej Viktorovich Klyucheveye kompetencii i obrazovatel'nye standarty [E'lektronnyj resurs] / Andrej Viktorovich Xutorskoj // Doklad na otdelenii filosofii obrazovaniya i teoreticheskoi pedagogiki RAO 23 aprelya 2002 g. – Centr «E'jdos». – www.eidos.m/news/compet.htm
9. Berstein B. A Public Language : Some Sociological Implications of a Linguistic Form / B. Berstein. – N.-Y. : CCC, 1990. – 87 p.
10. Britell T.K. Competency and Excellence [Text] / T.K. Britell // Minimum Competency Achivment Testing / [ed. by Taeger R.M., Titlt C.K. (eds).]. – Berkeley, 1980. – P. 23–29.
11. Cartwright D., Zander A. Group dynamics. Research and theory / D. Cartwright, A. Zander. – N.-Y. : New American library, cop., 1968. – 345 p.
12. Jarvis P. Adult and Continuing Education. Theory and Practice [Text] / P. Jarvis. – London and New York, 1995. – P. 80–81.

Резюме. В статье проанализированы основные подходы, в рамках которых изучалась профессиональная компетентность юриста: системный и личностно-интегративный. Описан феномен «компетентность» как сочетание шести её составляющих: концептуальной (научной), инструментальной, интегративной, контекстуальной, адаптивной и коммуникативной. Определены особенности формирования профессиональной компетентности специалиста. Описаны элементы педагогической компетентности. Описана концепция Б.В.Овчинникова, в которой выделены четыре основные подструктуры личности. Выделены направления по

определению профессиональной компетентности юриста в пределах личностно-интегративного подхода: интегральный и рефлексивно-творческий, определено их содержание.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, системный подход, личностно-интегративный подход, интегральное направление, рефлексивно-творческое направление, психологические качества, профессиональные возможности, акмеологические инварианты.

Summary. The article deals with the main approaches which studied the professional competence of a lawyer: a systematic approach and personally-integrative approach. These approaches were analyzed. We described the phenomenon of “competence” as a combination of its six components: a conceptual (scientific) component, instrumental one, integrative component, a contextual one, an adaptive and communicative components. The features of formation of professional competence of the person were determined. The elements of pedagogical competence were shown. We also described the conception of B.V.Ovchynnykov (in which four main sub-structures of the person had been identified: 1) instinctive (motor-sensory); 2) affective-impulsive; 3) intellectual and volitional; 4) intellectual and intuitive), which are important for building the structure of professional competence of lawyers. The areas to determine the professional competence of the lawyer within the personal-integrative approach were proposed. These areas are: integral and reflexive-creative.

It was shown that the professional competence of lawyers had been characterized by the formation of a comprehensive set of knowledge and skills, psychological qualities, professional opportunities and acmeological invariants. All other components of the person are considered to be the individual subject characteristics, they indicate the real attitude of the lawyer to the professional activity and to his personality.

The professional competence of the lawyer involves a combination of skills to make creative solutions of different problems and the presence of professional skills of the lawyer. Manifestation of creativity and individuality characterizes the high level of professional competence, it is accompanied by intellectual and creative initiative, reflexivity, sense of novelty, the desire to deepen their knowledge, self-expression of the person in the profession and the actualization of creative possibilities of the person.

Key words: professional competence, systematic approach, personal and integrative approach, integral direction, reflexive and creative direction, psychological qualities, professional opportunities, acmeological invariants.

УДК 159. 90

О.В. КИХТЮК, Т.В. ПАСТРИК

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСІБ ІЗ ВІЛ-ПОЗИТИВНИМ СТАТУСОМ

У статті висвітлено психологічні проблеми осіб з якими вони стикаються при отриманні ВІЛ-позитивного статусу. Психологічні розлади характерні станом підвищеної агресивності, бажанням заподіяти шкоди собі чи іншим, депресії, соціальної ізоляції, синдромом зумовленої безпорадності, упередженого ставлення оточуючих людей.

Ключові слова: особи з ВІЛ-позитивним статусом; особи з синдромом імунodefіциту, депресія, толерантність, упередження, ставлення.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що у сучасному суспільстві синдром набутого імунodefіциту людини є однією з найбільших проблем сучасності. Незважаючи на профілактичні заходи громадських організацій, навчання та пропаганду здорового способу життя відбувається швидкий розвиток захворюваності людей на СНІД у силу різних об'єктивних та суб'єктивних причин. Дані особи дуже часто перебувають у соціальній ізоляції, мають проблеми із спілкуванням з оточуючими, перебувають у депресивних станах,